

26 stycznia 2015

Prof. dr hab. Krystyna Slany

Zakład Badań Problemów Ludnościowych

Instytut Socjologii UJ



UNIwersytet
JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Wydział Filozoficzny

Instytut Socjologii

Recenzja pracy doktorskiej mgr Katarzyny Suwady pt. *How to Be a Dad Nowadays? Social and Institutional Context of Sweden and Poland*, napisanej pod kierunkiem prof. zw.dr hab. Janusza Muchy, ss. 268

1. Uwagi ogólne

Stwierdzam już na wstępie, iż recenzowana rozprawa doktorska zostaje przeze mnie bardzo wysoko oceniona. Podejmuje tematykę niezwykle ważną nie tylko w obrębie nauk społecznych: socjologii, gender studies, men's studies, pedagogiki, psychologii, ale i w moim przekonaniu jest niezwykle istotna w swoim przesłaniu, ma „moc empowermentową” dla mężczyzn i kobiet, całego społeczeństwa. Uwrażliwia i uświadamia, jak zawansowana jest równość płci i jak zależy od niej proces demokratyzacji rodziny.

Praca wpisuje się w nurt dynamicznie rozwijających się badań nad męskością, w tym badań nad ojcem, ojcostwem i ojcowaniem. Panią Suwadę należy uznać już za ważną badaczkę międzynarodową (doceniana za publikacje, nagroda sekcji Socjologii Rodziny na Kongresie ISA w Jokohamie 2014), kontynuatorkę, ale i wyznaczającą nowe ramy badań teoretycznych i empirycznych rozpoczętych w Polsce przez m.in. takich badaczy jak: J. Komorowska, H. Izdebska, B. Mierzwiński, K. Arcimowicz, B. Sikorska, A. Titkow, M. Fuszara, T.Szlendak, D. Kornas-Biela, Z. Caban –Dąbrowska (także redaktorkę „Problemów Rodziny” a później ‘Małżeństwa i Rodziny’- czasopisma wyjątkowego w Polsce ze względu na podnoszone tematy).

Zainteresowanie tą tematyką w Polsce było zasadniczo opóźnione w porównaniu z krajami zachodnimi, gdzie dynamicznie rozwija się od lat 70.XX wieku. Poważna książka poświęcona męskości ukazała się w 1977 roku: Telson Andrew

ul. Grodzka 52

31-044 Kraków

tel. +48(12) 422-21-29

663-17-37

fax +48(12) 430-20-99

sekretis@iphils.uj.edu.pl

www.socjologia.uj.edu.pl

egalitarnego społeczeństwa. Realizowane tematy są teoretycznie i badawczo złożone , wielowymiarowe, z zastosowaniem triangulacji metod.

2. O strukturze pracy

Generalnie struktura pracy jest logiczna, merytorycznie zasadna. Składa się ona z wprowadzenia (1), seedier rozdziałów (2. *Fatherhood as a social issue at the beginning of The 21st century*, 3. *Researching fatherhood: methodology of The Project*, 4. *Fatherhood as a political issue in the turn of The 21 st century; The case of Sweden and Poland*, 5. *Defining fatherhood: from the perspective of Swedish and Polish fathers*, 6. *Father's functioning within social and institutional contexts In Sweden and Poland*, 7. *Practices & fatherhood experiences: fathering In everyday life in Sweden and Poland*, Podsumowania: *Fathers, gender and Welfare State* , last wykresów , tableau, rysunków, bibliografii oraz aneksu 1 i 2. Odniosę się do wybranych tematów w pracy.

Wysoko ocenić należy rozdz. 2 *Fatherhood as a social issue at the beginning of The 21st century* w którym zaprezentowane zostały szerokie ramy teoretyczne projektu, krytycznie i refleksyjne wykorzystano bogatą zagraniczną literaturę przedmiotu. A jest ona zróżnicowana tematycznie i odnosi się nie tylko do męskości, ojcostwa, gender, rodziny, ale i modeli polityki społecznej , porządków instytucjonalno-prawnych w Szwecji i Polsce.

Zwraca uwagę m.in. dyskusowanie z modelami męskości opracowanymi przez R. Conell (męskość hegemonalna) i E. Andersena (męskość inkluzyjna vs ortodoksyjna), które to będą eksplorowane w dalszych częściach pracy. Wyczerpujące jest zaprezentowane definiowanie ojcostwa w koncepcjach psychologii ewolucyjnej, funkcjonalizmie i konstruktywizmie. Interesująca jest analiza za Jonson ojcostwa w trzech układach: domestic triangle, instiutional triangle i fatherhood triangle, pokazująca złożone relacje: rodzina, państwo, rynek pracy. Owocne dla opracowania własnych wyników jest korzystanie z wyróżnionego przez J. Vuori dwóch dyskursów rodzicielstwa : shared parenting discourse i exclusive mothering discourse. Na uwagę zasługuje fakt, że przemiany ojcostwa osadzone w kontekście złożonych globalnych przemian małżeństwa i rodzin, ich heterogenizacji i pluralizacji.

opieki. Obywatelkami nie były kobiety kiedyś ze względu na polityczne i kulturowe pomijanie / rozdzielanie sfery prywatnej w sferze publicznej.

Przedstawiając wszystkie instrumenty polityki rodzinnej i wprowadzane zmiany w Polsce podniosłabym zróżnicowany głos środowiska feministycznego, reakcje na wprowadzone bodźce- wydłużenie urlopu rodzicielskiego (Np. wypowiedzi Środy, Graff, czy z innej strony Wójcickiej). Wzbogaciłoby to wiedzę czytelnika zagranicznego o ważnych feministycznych dyskusjach w naszym kraju.

Rozdz. 5 *Defining Fatherhood* ...podejmuje kluczowe empiryczne tematy dotyczące ojcostwa. Odkrywane są na bazie badań własnych i wskazanych uprzednio badań międzynarodowych ilościowych różnice w definiowaniu męskości i kobiecości, odgrywaniu ról rodzicielskich w Polsce i Szwecji. Prowadzone analizy wnoszą poważny wkład w dyskusję na temat zmian modelu męskości.

Już na początku tego rozdziału z prezentowanych badań odczytujemy, iż ojcowie w Szwecji bardziej manifestują orientacje indywidualistyczne w praktykach, zaś ojcowie polscy orientują się na instytucję rodziny, zobowiązania i powinności; rodzina to obowiązki, w imię zachowania całości. W Szwecji podkreśla się partnerstwo, wspólne symetryczne rodzicielskie zaangażowanie. Odniesienie do interesującego wybranego wyniku:

Uderzają widoczne, wyraźne zróżnicowania co do potrzeby urlopów ojcowskich – mniejsze potrzeby w tym zakresie wskazywane przez polskich ojców- Niekorzystna to przesłanka dla rozwoju zaangażowanego ojcostwa. W Szwecji wskazywana jest często opcja egalitarnego podziału urlopu rodzicielskiego . W Polsce mocniejsze jest przekonanie (zwłaszcza mężczyzn) niż w Szwecji, iż dziecko cierpi, kiedy matka pracuje zwłaszcza mężczyzn (w Szwecji aż w 72% kobiet nie zgadza się z tym przekonaniem). Wzór ojca jako żywiciela rodziny jest wśród badanych mężczyzn silnie popierany- „Dobry ojciec to ojciec zarabiający wystarczającą ilość pieniędzy (Błazej). W Szwecji ojcowie koncentrują się bardziej na relacjach z dziećmi, zaangażowaniu w obowiązki domowe i relacje z partnerem.

Wyniki prezentowane w rozdz.6 i 7 dokumentują dalej silne różnice między polskimi i szwedzkimi badanymi. Role ojcowskie wynikają nie tylko z własnych wyborów, ale i wpływu wymiaru instytucjonalnego, polityki społecznej rynku pracy, stereotypów, przekonań i oczekiwań innych.

społeczeństwo, na rodziny . Ograniczenie modelu socjalnego, utrwalanie neoliberalnego kursu gospodarki niesie wpływ na praktyki rodzinne, zachowania prokreacyjne, migracje - tworzenie rodzin ponad granicami z nowymi praktykami rodzicielskimi. To tło społecznoekonomiczne to sól i pieprz dla analiz o Polsce. Restrukturyzacja i neoliberalny rynek pracy wywołały poważne kryzysy męskości zasadniczo nie przebadane, zróżnicowały społeczeństwo klasowo, wygenerowały ryzyka jak bezrobocie, pułapkę kredytową , emigracje itd. Ograniczenie się do klasy średniej, choć rozumiem że ma być ona agentem zmiany w interesującej nas sferze jest uproszeniem badania w aktualnej sytuacji. Polska to nie tylko klasa średnia – tutaj można prowadzić spory definicyjne o kryteria przynależności do tej klasy, kto do niej należy :obiektywne , subiektywne (syntetyczne ujęcie podnoszone). Zatem neoliberalny rynek pracy, utarta bezpieczeństwa (nie ma obywatelstwa socjalnego jak w Szwecji i ponad 80% społeczeństwa nie należy do klasy średniej) zrodziły kryzysy męskości, które nie zostały jeszcze zbadane z uwzględnieniem szerszego wymiaru intresekcyjnego i wpływu na jakość życia rodzinnego, podział nieodpłatnej pracy, gotowość ojcowania. Wymogi rynku pracy niejednokrotnie utrudniają bycie w domu, razem, a co za tym idzie i praktykowanie intensywnego rodzicielstwa (przykład komendanta policji, który z racji obowiązków nie mógł odwiedzić córki w szpitalu). Zagrożenia i ryzyka generują liczne konflikty na linii praca- rodzina (Cash-care), konflikty płci związane z potrzebą sukcesu, władzą a rodziną. Konserwatywne ideologie z konsekwencjami neoliberalnego rynku pracy generują niejednokrotnie tradycyjne postawy wobec kobiet i ról płciowych (wyniki wojny genderowej). Konflikt między pracą zawodową a życiem rodzinnym -zrównoważeniem czasu na obie sfery staje coraz bardziej widoczny (Vide badania w ostatnich WO) . Badania Arlie Hochschild w USA w regionie gdzie nastąpiła redukcja zatrudnienia mężczyzn wykazała, że wnosili oni mniejszy wkład w wykonywanie prac domowych, choć zarabiali mniej od kobiet. Kompensowali degradację tradycyjnej męskości (żywiciel rodziny) poprzez unikanie prac domowych. Konflikt na linii praca- życie rodzinne generuje stres, przepracowanie, problemy zdrowotne, przemoc.

Wyjście w badaniach poza klasę średnią i rodziny heteroseksualne pozwoliłoby może pokazać inne typy męskości (poza dyskutowaną hegemonialną/ ortodoksyjną/ inkluzyjną) Np. wyróżnioną także przez Connell marginesową i poporządkowaną.

wykształcenia badanych? Czy ocenianie swej sytuacji ekonomicznej jako dobrej/złej w jakikolwiek sposób koreluje z owymi postawami.

Ważne wydaje się również pytanie, czy liczba posiadanych dzieci wpływa na doświadczenie ojcostwa i postrzeganie przez mężczyzn ról rodzicielskich? Jeśli tak, to w jaki sposób?

Autorka podczas analizy materiału badawczego skupia się przede wszystkim na kontekście instytucjonalno-prawnym polityk rodzinnych danego państwa, pomijając jednocześnie świadomie lub nie kwestie związane z działalnością ruchów społecznych, jak ruchy feministyczne i męskie ruchy profeministyczne oraz ruch obrony praw ojców walczący o prawo do opieki nad dzieckiem po rozpadzie związku/małżeństwa, osłabiając tym samym ich wpływ na postawy wobec ról kobiet i mężczyzn w społeczeństwie, jak i na samo zjawisko rodzicielstwa i wynikających z nich ról i obowiązków.

4. Konkluzja

Jak podkreśliłam w recenzji praca Pani Katarzyny Suwady jest ważnym, wartościowym opracowaniem na temat ojcostwa i ojcowania wnoszącym ze względu na ustalenia teoretyczne i empiryczne wkład w socjologię rodzin, gender studies, politykę społeczną. Sposób problematyzacji teoretycznej i empirycznej wzbudza uznanie co do wytyczania nowych tematów badań, pobudza do głębokiego namysłu nad fenomenem ojcostwa, ojcowania i jego relacjami z szerszym kontekstem ekonomicznym, społecznym, kulturowym, politycznym, religijnym. Wyniki pracy mają także wymiar aplikacyjny, przydatny dla formowania polityk publicznych i polityki równości płci.

Autorka pracy pokazuje bardzo dobry warsztat teoretyczno-metodologiczny, kompetencje w zakresie organizacji, i realizacji poważnych przedsięwzięć badawczych, także ich opracowania i analizy. Odnosząc się do ustawy o stopniach naukowych, która mówi, że „rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej, a także umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej (art.13.1) stwierdzam z pełnym przekonaniem, że recenzowaną pracę doktorską należy dopuścić do dalszych etapów postępowania w przewodzie doktorskim. Wnioskuje także, aby praca ukazała się w formie książkowej.

Krzyszyna Slany

